

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.15.19>

ДО ПИТАННЯ СТРУКТУРИ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Арешонков Віталій Володимирович,
кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності
(Навчально-науковий інститут № 1
Національної академії
внутрішніх справ,
м. Київ, Україна)

Стаття присвячена визначенню структури техніко-криміналістичних досліджень як цілісної категорії криміналістичної техніки. У ній підкреслюється, що з'ясування структури техніко-криміналістичних досліджень є важливим не тільки з наукової точки зору, а й і з практичної, оскільки сприяє чіткому розумінню всіма учасниками кримінального провадження існуючих елементів досліджень цього різновиду, а також їх взаємозв'язку.

Сформульовано точку зору, що систему техніко-криміналістичних досліджень складають такі різновиди: пошук об'єктів дослідження в ході слідчих (розшукових) дій, огляд об'єктів у ході слідчих (розшукових) дій, попереднє дослідження об'єктів у ході слідчих (розшукових) дій або поза ними, перевірка об'єктів за криміналістичними обліками, проведення криміналістичних експертиз.

Констатовано, що техніко-криміналістичні дослідження як елемент змісту досудового розслідування є складною структурою окремих частин, які у теорії необхідно розглядати як ієрархічну конструкцію взаємопов'язаних елементів вищих і нижчих порядків (види, підвиди, типи), у якій елементи вищого порядку зумовлюють елементи нижчого порядку. Запропоновано за видами техніко-криміналістичні дослідження розподіляти на доекспертні та експертні.

У статті досліджено точки зору науковців щодо критеріїв віднесення експертиз до підвиду криміналістичних. На цій основі сформульовано позицію щодо правової регламентації криміналістичних експертиз, критерієм виділення яких є спеціальні криміналістичні знання. Наголошується, що проблема щодо невідповідності між описом у криміналістичній теорії та динамічним нормативним удосконаленням системи криміналістичних експертиз має вирішуватися шляхом внесення відповідних доповнень до розділу криміналістичної техніки у підручниках, навчальних посібниках,

монографіях, інших працях теоретичного характеру. З метою уникнення постійних доповнень і перевидань наукової та навчальної літератури у змісті останньої доцільно виписати основні засади визнання певних наукових знань спеціальними криміналістичними, а окремі судові експертизи – криміналістичними.

Ключові слова: криміналістична техніка, техніко-криміналістичні дослідження, структура досліджень, криміналістичні експертизи, доекспертні дослідження.

ON THE STRUCTURE OF TECHNICAL-FORENSIC RESEARCH

Areshonkov Vitaly Vladimirovich,
Candidate of Law Sciences,
Senior Researcher,
Leading Researcher of the Scientific
Laboratory on the Problems
of Combating Crime
(Educational and Scientific Institute № 1
of the National Academy
of Internal Affairs,
Kyiv, Ukraine)

The article is devoted to the definition of the structure of technical-forensic research as an integral category of forensic equipment. It emphasizes that clarifying the structure of technical-forensic research is important not only from a scientific point of view, but also from a practical point of view, as it contributes to a clear understanding by all participants in criminal proceedings of existing elements of this type of research and their relationship.

The point of view is formulated that the system of technical and criminological researches consists of such varieties as: search of objects of research during investigative (search) actions, inspection of objects during investigative (search) actions, preliminary research of objects during investigative (search) actions or outside them, inspection of objects according to forensic records, conducting forensic examinations. It is stated that technical-forensic research as an element of the content of pre-trial investigation is a complex structure of individual parts, which in theory should be considered as a hierarchical structure of interconnected elements of higher and lower orders – species, subspecies, types in which higher order elements determine lower order elements.

It is proposed to divide the type of technical-forensic research into pre-expert and expert. The article also examines the views of scientists on the criteria for classifying examinations as a subspecies of forensics. On this basis, a position is formulated on the legal regulation of forensic examinations, the criterion for which is special forensic knowledge.

In addition, it is emphasized that the problem of inconsistency between the description in forensic theory and the dynamic regulatory improvement of forensic system should be addressed by making appropriate additions to the section forensic techniques in textbooks, manuals, monographs and other theoretical works. At the same time, in order to avoid constant additions and reprints of scientific and educational literature, in the content of the latter it is advisable to write the basic principles of recognition of certain scientific knowledge as special forensic, and some forensic examinations – criminalistic.

Key words: forensic technique, technical-forensic research, research structure, forensic examinations, pre-expert research.

При вивченні будь-якого об'єкту, який складається з певної множини елементів, важливо встановити взаємозв'язок і взаєморозміщення існуючих складників єдиного

цілого, тобто визначити структуру досліджуваного об'єкту. Тільки так можна з'ясувати сутність того, що вивчається, і здійснити повне та комплексне його дослідження.

З'ясування структури техніко-криміналістичних досліджень є важливим не тільки з наукової точки зору, а й і з практичної, оскільки сприяє чіткому розумінню усіма учасниками кримінального провадження існуючих елементів досліджень цього різновиду, а також їх взаємозв'язку. Це дозволяє максимально ефективно використовувати можливості техніко-криміналістичних досліджень при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Теоретичні питання окремих різновидів техніко-криміналістичних досліджень вивчали науковці П.Д. Біленчук, Є.М. Блажівський, М.Ю. Будзієвський, Є.П. Бурдоль, І.В. Гора, А.В. Іщенко, В.А. Журавель, В.О. Комаха, В.О. Коновалова, В.В. Пясковський, О.Р. Росинська, М.В. Салтєвський, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітько, А.П. Шеремет та інші.

Необхідно констатувати, що структура техніко-криміналістичних досліджень вченими-криміналістами не досліджувалася. Насамперед це пов'язано з тим, що для криміналістичної науки така цілісна категорія як техніко-криміналістичні дослідження є новою, саме тому комплексно раніше не вивчалася. У зв'язку з цим здійснення вказаного наукового дослідження є необхідним і своєчасним для подальшого розвитку криміналістичної доктрини та удосконалення практики кримінального провадження.

Метою статті є визначення структури техніко-криміналістичних досліджень у розслідуванні кримінальних правопорушень. Згідно із запропонованою нами загальною концепцією щодо існування техніко-криміналістичних досліджень як цілісної категорії криміналістичної техніки для досягнення їх мети можуть проводитися такі їх різновиди:

- 1) пошук об'єктів дослідження в ході слідчих (розшукових) дій;
- 2) огляд об'єктів у ході слідчих (розшукових) дій;
- 3) попереднє дослідження об'єктів у ході слідчих (розшукових) дій або поза ними;
- 4) перевірка об'єктів за криміналістичними обліками;
- 5) проведення криміналістичних експертиз.

Кожен із наведених різновидів техніко-криміналістичного дослідження має свій зміст і завдання, може мати місце на різних стадіях кримінального провадження або взагалі бути відсутнім у конкретному кримінальному провадженні. Їх сукупність, на наше переконання, і складає систему техніко-криміналістичних досліджень.

У структурі техніко-криміналістичних досліджень можна виокремити такі структурні елементи: види, підвиди та типи. Останні з них складають ієрархічну систему, у якій елементи вищого порядку зумовлюють елементи нижчого порядку техніко-криміналістичних досліджень. Вивчення сутності техніко-криміналістичних досліджень (пошук об'єктів, огляд об'єкту, попереднє дослідження, перевірка за обліками, експертиза) з позиції їх правового регулювання, участі у їх проведенні уповноважених суб'єктів, які володіють спеціальними криміналістичними знаннями, використання криміналістичних засобів і методик дозволяють розділити їх систему на два види: *доекспертні та експертні*.

Доекспертний вид техніко-кримінального дослідження включає такі *підвиди досліджень*: пошук об'єктів дослідження в ході слідчих (розшукових) дій; огляд об'єктів у ході слідчих (розшукових) дій; попереднє дослідження об'єктів у ході слідчих (розшукових) дій або поза ними; перевірка об'єктів за криміналістичними обліками. Експертний вид техніко-кримінального дослідження включає такий *підвид як криміналістичні експертизи*.

Згідно Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Мін'юсту від 08.10.1998 № 53/5, до криміна-

лістичних експертиз відносяться такі різновиди: почеркознавча; лінгвістична експертиза мовлення; технічна експертиза документів; експертиза зброї та слідів і обставин її використання; трасологічна (крім досліджень слідів пошкодження одягу, пов'язаних із одночасним спричиненням тілесних ушкоджень, які проводяться в бюро судово-медичної експертизи); фототехнічна, портретна; експертиза голограм; відео-, звукозапису; вибухотехнічна; техногенних вибухів; матеріалів, речовин і виробів (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів; волокнистих матеріалів; нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів; скла, кераміки; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів; спиртовмісних сумішей; ґрунтів; металів і сплавів та виробів із них; наявності шкідливих речовин (пестицидів) у навколишньому середовищі; речовин хімічних виробництв і спеціальних хімічних речовин; харчових продуктів; сильнодіючих і отруйних речовин); біологічна [1].

Кожен окремий напрям судово-експертного дослідження в межах нашої концепції ієрархічної будови системи техніко-криміналістичних досліджень є окремим елементом нижчого відносно підвиду порядку – *типом*. Тому умовно можна зазначити, що всі експертні дослідження, призначені у різних кримінальних провадженнях, але які мають однаковий предмет дослідження (наприклад, сліди пострілу), типізовані в експертизі зброї та слідів і обставин її використання, тобто відносяться до одного й того ж типу. При цьому для таких техніко-криміналістичних досліджень визначено вид – експертне дослідження, підвид – криміналістична експертиза, тип – експертиза зброї та слідів і обставин її використання.

Незважаючи на чітке нормативне визначення підвидів криміналістичних експертиз, у науці немає єдності поглядів щодо їх переліку. Так, М.В. Салтевський у своїх працях до криміналістичних експертиз відносить почеркознавчу, авторознавчу, технічну експертизу документів, трасологічну, портретну, відеофоноскопічну, фототехнічну, балістичну, експертизу холодної зброї, вибухових пристроїв і продуктів вибуху, ідентифікацію особи за ознаками зовнішності, експертизу матеріалів, речовин і виробів, ґрунтознавчу, експертизу електронно-обчислювальної техніки і програмних продуктів, а також мінералогічну [2, с. 329–330].

Необхідно зазначити, що визначеної вченим мінералогічної експертизи взагалі немає серед нормативно визначених різновидів судових експертиз, а згідно Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень мінерали досліджуються лише при проведенні експертизи об'єктів ґрунтового-мінерального походження. У той же час експертиза комп'ютерної техніки і програмних продуктів укладачами Інструкції віднесена до складу інженерно-технічних експертиз.

А.П. Шеремет до криміналістичних експертиз відносить дактилоскопічну, трасологічну, холодної зброї, почеркознавчу, авторознавчу, балістичну, техніко-криміналістичних досліджень документів, ідентифікацію особи за ознаками зовнішності, комплексного дослідження транспортних засобів і документів, що їх супроводять [3, с. 321]. У визначеному А.П. Шереметом переліку незрозумілим є виділення в окремий вид комплексної експертизи транспортних засобів і документів, що їх супроводять, оскільки за такого підходу необхідно перелічити й інші можливі варіанти призначення комплексних експертиз під час досудового розслідування.

Іншим недоліком визначеного А.П. Шереметом підходу є звуження кола криміналістичних експертиз за рахунок введення поняття «спеціальні експертизи». До них науковець відносить усі різновиди експертизи матеріалів, речовин і виробів (скла, кераміки, ґрунтів, наркотиків, психотропів, полімерів, пластмас, металів тощо), подаючи їх у якості окремих видів експертних досліджень [3, с. 322].

В.В. Тіщенко, Л.І. Аркуша, В.М. Плахотіна серед криміналістичних експертиз виділяли почеркознавчу, технічну експертизу документів, трасологічну, в тому числі дактилоскопічну та транспортно-трасологічну, експертизи з визначення джерела походження конкретних предметів шляхом ідентифікації, наприклад штампів верстату за особливостями його відбитків на виробках, встановлення цілого за частинами тощо [4, с. 174–175].

Аналізуючи наведений перелік та співставляючи його із визначеним у Інструкції, можна дійти висновку, що В.В. Тіщенко, Л.І. Аркуша, В.М. Плахотіна до криміналістичних експертиз відносять лише три: почеркознавчу, технічну експертизу документів і трасологічну. Остання згідно Інструкції включає в себе 12 підвидів, серед яких і визначені науковцями.

В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель, окрім трьох, визначених В.В. Тіщенко, Л.І. Аркушею, В.М. Плахотіною, вказують на наявність ще однієї – судово-балістичної [5, с. 259]. Наведені позиції провідних учених-криміналістів засвідчили відсутність єдиного уявлення щодо переліку підвидів криміналістичних експертиз.

Цікавим є той факт, що у жодній із аналізованих наукових праць ми не знайшли вказівки на віднесення методу генотипоскопії в біологічній експертизі (ДНК-аналіз) людини до сфери криміналістичних. Хоча останніми роками все частіше саме завдяки такому виду дослідження розкриваються найбільш резонансні злочини у світі та Україні, зокрема вбивство українського добровольця чеченського походження Аміни Окуєвої, журналіста Павла Шеремета, підриг електроопори у Херсонській області тощо.

З викладеного логічним постає питання щодо визначення критерію віднесення тих чи інших експертиз до типів криміналістичного підвиду експертного виду техніко-криміналістичного дослідження. Нагадаємо, що Інструкція передбачає й інші види експертиз, зокрема :інженерно-технічну, економічну; товарознавчу; експертизу у сфері інтелектуальної власності та інші, кожна з яких має свої різновиди. У той же час найбільш динамічно розвиваються саме криміналістичні, перелік яких постійного розширюється.

О.Р. Росинська зазначає, що згідно методологічної функції теорії судової експертології рід або вид судової експертизи можна вважати сформованим, коли чітко визначено його предмет, зафіксовано коло досліджуваних об'єктів, сформульовано основні завдання, розроблені методичні підходи (а в ідеалі – методики) експертного дослідження [6, с. 3]. Продовжуючи її думки, Н.С. Неретина визначила такі критерії виду судових експертиз [7, с. 27]:

- 1) поява нових об'єктів судових експертиз;
- 2) поява нових методів дослідження;
- 3) формування експертизи з новим предметом;
- 4) поява нових експертних завдань.

У результаті розгляду наведених позицій можна підсумувати, що перераховані фактори, зокрема об'єкти, методи, предмет та експертні завдання, безумовно вплинули на появу та подальший розвиток криміналістичного підвиду експертних досліджень.

Рушійною силою постійного включення нових різновидів експертиз до розряду криміналістичних є саме спеціальні криміналістичні знання. Останні є критерієм віднесення судових експертиз до криміналістичного підвиду. Спеціальні криміналістичні знання були розроблені та систематизовані під час розвитку криміналістичної доктрини та практики кримінального провадження. Спеціальні криміналістичні знання є продуктом становлення криміналістичної сфери в частині теорії, законодавства та практичної діяльності. Саме цим спеціальні криміналістичні знання відрізня-

ються від інших спеціальних знань – медичних, економічних, технічних, екологічних тощо. Відповідно і криміналістичні експертизи відокремлюються від інших підвидів експертиз з огляду на використання спеціальних криміналістичних знань.

Попри певну простоту та абстрактність критерій «спеціальні криміналістичні знання» є універсальним і неспростовним, оскільки важко поставити під сумнів багаторічну генезу спеціальних криміналістичних знань у вітчизняній криміналістиці. Цей критерій для виділення криміналістичних експертиз можна визнати актуальним протягом тривалого часу розвитку криміналістики. Він залишається незмінним принаймні з радянського періоду, за часів якого також безпомилково можна було б визначити судові експертизи криміналістичними за критерієм спеціальних криміналістичних знань.

Щодо виокремлення криміналістичних експертиз в інших державах, то цікавим є той факт, що, наприклад, у Словаччині виділяють криміналістичні експертизи, де приблизно нараховується 18 спеціалізацій [8, с. 36]. Також досить розділеним за основними спеціальностями, деякі з яких розподіляються за галузями, є Центральний реєстр експертів у Чехії [9, с. 38].

Зовсім інший підхід використовується у США, де криміналістичні експертизи не виокремлюються, а існує розподіл на розслідування на місці події (*crime scene investigation*) та судові експертизи (*forensic science*) [10, с. 25]. Останні розуміються як будь-які експертні наукові дослідження, що застосовуються для цілей правосуддя, у тому числі кримінального правосуддя. Тобто в американській юридичній системі окремо не виділяються криміналістичні експертизи та незалежно від області спеціальних знань (медичні, фізичні, біологічні, соціологічні, психологічні тощо). Необхідні судові експертизи успішно проводяться у царині кримінального правосуддя. Таким чином, криміналістична сфера експертних досліджень чітко не окреслюється та залишається «відкритою», потенціальною для охоплення інших судових експертиз [11, с. 6–7].

Якщо використовувати цей підхід щодо визначення системи криміналістичних експертиз, то закономірно, що критерієм віднесення експертного дослідження до підвиду криміналістичних експертиз є спрямованість на вирішення завдань, які ставляться перед вказаним видом техніко-криміналістичних досліджень. У випадку проведення експертизи для встановлення фактичної інформації про кримінальне правопорушення чи одержання доказів будь-яка експертиза може вважатися криміналістичною. Наприклад, товарознавча експертиза згідно Інструкції є самостійним видом експертиз, тобто формально не є криміналістичною. Водночас вона обов'язково призначається під час досудового розслідування у злочинах проти власності, що є необхідною умовою для правильної кваліфікації вчиненого суспільно-небезпечного діяння, що зумовлює її іменування саме криміналістичною.

Окреслений сучасний «американський» розподіл спеціальних досліджень у кримінальному провадженні є менш формалізованим і зумовлюється відсутністю криміналістики як окремої галузі наукових знань у цій державі. Його використання в національній правовій системі та практиці правозастосування сприяло б усуненню неузгодженостей («розриву») між криміналістичною теорією та практикою кримінального провадження з приводу системи криміналістичних експертиз. Проте з урахуванням вітчизняного шляху наукових криміналістичних досліджень, отримання наукових результатів щодо спеціальних криміналістичних знань, доктринальних напрацювань стосовно виокремлення галузей криміналістичних знань представникам криміналістичної науки та прикладної сфери важко буде швидко сприйняти та адаптуватися до розподілу судових експертиз без застосування криміналістичного критерію.

Можливо, у майбутньому вітчизняна система судових експертиз буде позбавлена криміналістичної характеристики, але нині визначення та унормування саме криміналістичних експертиз сприяє належній підготовці та проведенню таких експертиз, ефективності одержання доказової інформації відносно обставин вчиненого кримінального правопорушення. Тому ми підтримуємо чинну правову регламентацію криміналістичних експертиз, критерієм виділення яких є спеціальні криміналістичні знання.

Проблема щодо невідповідності між описом у криміналістичній теорії та динамічним нормативним удосконаленням системи криміналістичних експертиз має вирішуватися шляхом внесення відповідних доповнень до розділу криміналістичної техніки у підручниках, навчальних посібниках, монографіях, інших працях теоретичного характеру. З метою уникнення постійних доповнень і перевидань наукової та навчальної літератури у змісті останньої доцільно виписати основні засади визнання певних наукових знань спеціальними криміналістичними, а окремі судові експертизи – криміналістичними. Це забезпечить непотрібність безперервного доповнення криміналістичної літератури та необґрунтоване збільшення її обсягу.

Як вже зазначалося, окрім експертного, доекспертний вид техніко-криміналістичних досліджень також поділяється на підвиди, якими є пошук слідів злочину в ході слідчої дії, огляд об'єктів, попереднє дослідження в ході слідчої дії, перевірка об'єктів за криміналістичними обліками.

Підвиди доекспертного виду розподіляються та відповідні типи техніко-криміналістичних досліджень. Наприклад, залежно від галузі криміналістичної техніки та безпосереднього об'єкта дослідження такі підвиди як пошук, огляд і попереднє дослідження об'єкта можуть диференціюватися на такі типи: пошук, огляд, попереднє дослідження вогнепальної зброї, боєприпасів, слідів пострілу, холодної зброї, слідів рук, документів, матеріалів, речовин і виробів тощо.

Такий підвид як перевірка об'єкта за криміналістичними обліками включає типи техніко-криміналістичних досліджень, якими є перевірки за такими обліками: трасологічним; дактилоскопічним; балістичним; холодної зброї; грошових знаків, бланків документів, цінних паперів і пластикових платіжних карток; осіб за ознаками зовнішності; вибухотехнічним; пожежо-технічним; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів; генетичних ознак людини; записів голосів та мовлення осіб; ідентифікаційних позначень транспортних засобів і реквізитів документів (підписів, печаток, штампів); матеріалів, речовин і виробів [12].

Можна зробити такі висновки:

Техніко-криміналістичне дослідження як елемент змісту досудового розслідування є складною структурою окремих частин, які у теорії слід розглядати як ієрархічну конструкцію взаємопов'язаних елементів вищих і нижчих порядків – *види, підвиди, типи*.

Вивчення сутності техніко-криміналістичних досліджень з позиції їх правового регулювання, участі у їх проведенні уповноважених суб'єктів, які володіють спеціальними криміналістичними знаннями, використання криміналістичних засобів і методик дозволяє розділити їх систему на два види: *доекспертні та експертні*.

Доекспертний вид техніко-кримінального дослідження включає такі *підвиди досліджень*: пошук об'єктів дослідження в ході слідчих (розшукових) дій; огляд об'єктів у ході слідчих (розшукових) дій; попереднє дослідження об'єктів у ході слідчих (розшукових) дій або поза ними; перевірка об'єктів за криміналістичними обліками. У свою чергу експертний вид техніко-кримінального дослідження включає такий *підвид* як криміналістичні експертизи.

Список використаних джерел:

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 // *Верховна Рада України*. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/ed20190222> (дата звернення: 21.10.2020).
2. Салтевський М.В. Криміналістика. Підручник: У 2 ч. Ч. 2. Харків : Консум, 2001. 528 с.
3. Шеремет А.П. Криміналістика : навч. пос. 2-ге вид. К. : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
4. Тищенко В.В., Аркуша Л.І., Плахотіна В.М. Криміналістика : навч.-метод. посібник. Вид. четверте. Одеса : Фенікс, 2013. 338 с.
5. Шепітько В.Ю., Коновалова В.О., Журавель В.А. та інші. Криміналістика : Підручник / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Х. : Право, 2008. 464 с.
6. Россинская Е.Р. Новые роды и виды судебных экспертиз: генезис, проблемы, перспективы. Судебная экспертиза: методологические, правовые и организационные проблемы новых родов (видов) судебных экспертиз : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (г. Москва, 15-16 января 2014 года). М., 2014. С. 3-7.
7. Неретина Н.С. Алгоритм формирования и развития новых родов и видов судебных экспертиз. Судебная экспертиза. 2015. № 2(42). С. 27-34.
8. Крайник В., Крайникова М. О проблемах подготовки судебных (криминалистических) экспертов в Словакии. Эксперт-криминалист. 2013. № 2. С. 36-37.
9. Оверчук Д.С. Анализ правовых основ функционирования судебно-экспертной системы Чешской Республики. Эксперт-криминалист. 2013. № 2. С. 37-40.
10. Barry A.J. Fisher, David R. Fisher. *Techniques of Crime Scene Investigation*, Eighth Edition. CRC Press, 2012. 535 p.
11. Jay A Siegel, Kathy Mirakovits *Forensic Science: The Basics*, Third Edition. CRC Press, 2015. 610 p.
12. Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС України, затв. наказом МВС України від 10.09.2009 № 390 // *Верховна Рада України*. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09> (дата звернення: 21.10.2020).